

Pověst o návratu

Vznešený průvod pomalu krácel vyšlapanou cestou v hustém nepřehledném hvozdu. Lesní křoviny škodolibě vytahovaly své pichlavé šlahouny a v náhodné hře se snažily projíždějícím koním podrazit jejich štíhlé nohy. Unavení jezdci tyto neuvážené lumpárny trestali bez milosti mečem. Karel ospale mžoural do ochablých paprsků podzimního slunce, jež třepotavě vbíhaly do lesa korunami listnatých stromů. Krátce se mihly tu na jeho čele, tu na bradě či nose, potkaly se se zadumaným výrazem v tváři a utekly pryč. Nebylo potřeba, aby byl honosně oblečen a označen znaky královské moci. Z důstojného držení těla číselo neuchopitelné osobní kouzlo výjimečného muže. I v prostém šatu by každý poznal, že to je lucemburský kralevic. Vracel se do Čech, jel domů. ‚Domů? Nikoho v té zemi neznám a mluvit česky jsem zapomněl. V podstatě tam budu cizincem jako můj otec,‘ pravil sám k sobě Karel. Poslední vzpomínky na rodiště byly zakryté lehkým závojem hořkosti, avšak pozvolna se mu v rozpitých obrysech vybavovaly.

‚Asi to bylo večer, byl jsem malý hošík a seděl jsem matce na klíně. Máma mi vyprávěla starobylý příběh o hrdinských činech svých předků, Přemyslovců. Moc se mi líbil. Tu se ozval křik, třeskot zbraní a divoký dusot mnoha nohou. Do síně vtrhli ozbrojení muži v čele s jakýmsi rozezleným mužem. To musel být můj otec. Drsně mě vytrhl z její náruče, bránila se, ale marně. Plakal jsem, nechápal jsem, co se děje. Ještě teď mně zoufalý mámin nářek drásá srdce. Pořád cítím otcovy tvrdé ruce i vyděšený tlukot v mé hrudi. Už jsem ji nikdy neviděl. Slýchal jsem o ní, to ano. O hrdé královně Elišce mi vyprávěla teta Marie a chůvy. Možná to a milosrdný čas mi pomohly překonat dětskou touhu a stesk po její teplé náruči, zahojit šrámy na duši a odváť smutné vzpomínky. Matka před třemi lety zemřela a otec mě ani nezpravil o jejím úmrtí. Dokáží si vůbec vybavit její oči, vlasy, ústa, hlas? Bylo to tak dávno. Nevím, opravdu nevím, jestli představy, obrazy promítající se mi v hlavě patří mé matce. Jsou tak mlhavé. Eliška Přemyslovna, měla krásné jméno.‘

‚S otcem se občas vídám, ovšem nadšený z našeho rodinného setkání tedy nejsem. Na jedné straně je schopný, to mu nemohu odepřít, na druhé však unáhlený a důsledky svých činů nepromýšlí do konce. Poslední naprosto neuvážená, velikášská snaha o ovládnutí severní Itálie byla úplná pohroma. Nejprve se plánu ujal sám, a když jeho pokus selhal, vyklidil pole a zbrkle

tam poslal mě. Vždyť před dvěma lety jsem o panování nevěděl téměř nic. Copak já jsem mohl zkrotit hádavé Italy? Copak jsem mohl unést těžké břímě samostatného rozhodování?‘

Karel rozhořčeně kroutil hlavou. Ani si neuvědomoval, jak mu jeho myšlenky krabatí mladé čelo. ‚Vůbec můj lehkomyšlný otec, že mě chtěli Itálové otrávit? Počkat, kdy to bylo, ano o velikonoční neděli. Už vím. Šel jsem na ranní mši, nesnídal jsem. Když jsem se vrátil, mí přátelé v bolestech umírali. Kdybych se tehdy dozvěděl, kdo byl ten úskočný travič, bez slitování bych jej proklál mečem. Alespoň v bitvě jsem zazářil a ukázal své svaly a díky štěstí od svatě Kateřiny jsme zvítězili. Ale co mně to bylo platné, lucemburské panství na jihu Evropy se stejně zhroutilo.‘ Karel si vyčerpaně povzdechl. ‚Drsné zkušenosti jsem nabral, jen co je pravda. Snad mi budou k užitku. Snad mi budou dobrou přípravou pro budoucí vladařské působení v Čechách.‘

Královský průvod se nikde zbytečně nezastavoval, již opustili neproniknutelné stromoví a tiše kráčeli klikatým údolím Berounky až k rozlehlé kotlině. K večeru přicházeli ke zbraslavskému klášteru. Karlovy první kroky, první pozdrav ve vlasti patří jí. V masivních vratech stál sám opat Petr. Zdvořile přivítal mladého krále, pak jej vedl potměnou klenutou chodbou až do podzemní místnosti, spoře ozářené těkavým světlem svící. V chladné kryptě uprostřed královské síně klidně odpočívala Eliška Přemyslovna. Syn s úctou poklekl před hrobem své matky, sepjál ruce a tiše se modlil. Pak zvedl hlavu, ale zůstal ještě dlouho klečet, hluboce ponořen sám do sebe.

„Nezapomněl jsem, matko. I v mých žilách koluje přemyslovská krev, já splním odkaz tvého starobylého rodu a pomohu českému národu vrátit její bývalou čest a slávu. To ti slibuji.“

1. Odkud vyjížděl královský průvod a kam mířil?

- a) z Prahy ke zbraslavskému klášteru
- b) ze severní Itálie do Prahy
- c) z Francie do severní Itálie

2. Co byla první věc, kterou královic Karel učinil při příjezdu do Čech?

- a) vystrojil velkou hostinu a pozval na ni všechny urozené pány země
- b) dal na Zbraslavi založit nový klášter
- c) navštívil zbraslavský klášter nedaleko Prahy a uctivě poklekl před hrobem své matky

3. Do které řeky se vlévá Berounka?

- a) do Labe
- b) do Vltavy
- c) do Moravy

O společné vládě otce a syna

Na podzim roku 1333 Karel Lucemburský slavnostně vstoupil do hlavního města a ubytoval se v troskách Pražského hradu. Jan byl o státnické návštěvě svého syna zpraven později. Urážlivou samostatnost českých šlechticů velkoryse přešel a v únoru roku 1334 ustanovil svého sedmnáctiletého syna markrabětem moravským a jediným zástupcem v Čechách v době jeho nepřítomnosti. Což bylo v podstatě nepřetržitě.

Karel odjel ze slunné Itálie plný skrytých nadějí, snových představ i odvažných plánů, jak zachránit chátrající České království. Věrně ctil památku své zemřelé matky a tak jako ona cítil zodpovědnost vůči starobylému přemyslovskému rodu. Neústupná sveřepost zděděná po Elišce jej ponoukala, aby svěřený úkol přijal jako osudovou výzvu, jako tvrdý oříšek, který musí sám rozlousknout. Ovšem i lucemburská krev po otci silně tepala v jeho těle a v mladém srdci probouzela velikášskou touhu po bezmezném úctě a vážnosti. Karel se pevně rozhodl, že do plodného podhoubí české země zasadí a nechá vyrůst svou vlastní moc a slávu.

Bez dlouhého otálení se pustil do pilné práce. Dobře věděl, že se nemá na koho obrátit pro spolehlivou radu, nemůže očekávat pomocnou ruku. Musel si vystačit pouze s vynikajícím francouzským vychováním, ostrým úsudkem, získaným vzděláním a poučnými zkušenostmi z panování v Lucembursku a severní Itálii. Celé dlouhé dny trávil v sedle svého koně. Neúnavně objížděl osídlené kraje Čech a Moravy, prosté vesnice a lidnatá města, aby se dopodrobna seznámil s hloubkou problémů místních obyvatel, navázal s nimi bližší vztahy a snad i získal věrné spojence a spolehlivé přátele.

Jan Lucemburský v posledních patnácti letech marnivě prohýřil obrovskou sumu peněz, pečlivě vymetl z královské pokladny poslední drobné, ba co víc, neuváženě si půjčoval velké částky od majetných šlechticů. Jako jistou záruku navrácení peněz jim velkoryse svěřil do prozatímního užívání nějaký přemyslovský hrad.

Karel vnímavě vytušil, že s českými pány po zlém mnoho nezmůže, a ani nechtěl svou moc zaostale prosazovat britkými příkazy a ráznými zbraněmi. Od francouzských vychovatelů i z tvrdého života se naučil, že lépe je pozorně naslouchat než zbytečně mluvit a moudřejší je dovídat se než radit jiným. Jasně chápal, že českou šlechtu potřebuje, a cíleně se snažil příznivě

si naklonit nejvlivnější z nich, získat jejich důvěru a podporu. Nejvyšší královské úřady obsadil nejschopnějšími domácími muži předních panských rodů, s jejichž pomocí se mu brzy podařilo smazat alespoň část otcových ostudných dluhů.

Bohužel král Jan svému synovi v nelehkém panování nikterak nepomáhal, právě naopak jeho nezměrné úsilí spíše kazil. Sotva Karel splatil část půjčených peněz, stihl jeho otec nadělat dluhy jiné a mnohem větší. To byl hlavní důvod, proč se často dostávali do prudkých sporů. Karel rozhořčeně Janovi vyčítal neuvážené a nedomyšlené státnické kroky spojené s dalším lehkověrným rozhazováním peněz, které on tak nutně potřeboval ke správě Českého království. Rodinná roztržka se napjatě vlekla několik roků a skončila až tehdy, když marnivý Lucemburk vážně onemocněl.

Janovi bylo něco málo přes čtyřicet, když přestával vidět na pravé oko, a přestože jej léčili věhlasní lékaři, zrak mu zachránit nedokázali. Během pár týdnů král zcela oslepl. Pro ješitného rytíře jeho velikosti, pro nějž dobré zdraví i upravený vzhled byly nadevše, to byla potupná rána osudu. Slepota přiměla českého krále Jana k vstřícnému usmíření se synem a Karla veřejně prohlásil za svého lucemburského právoplatného nástupce a uznávaného spoluvládce.

1. Z jakého důvodu se kralevic Karel ujal vlády nad zničenou českou zemí?

- a) přikázal mu to otec
- b) kvůli své matce a skryté touze po moci
- c) aby se zavděčil svému otci

2. Co myslíte, kdo je to markrabě?

- a) zástupce panovníka na určitém (pohraničním) území
- b) šlechtic, který Janovi půjčil peníze
- c) označení malého území na Moravě

3. Podtrhněte vlastnosti, které vystihují Karlovu povahu?

důvtipný/ pracovitý/vzdělaný/ prozíravý/vychovaný/zkušený

4. Kdo to je ješitný člověk?

- a) statečný, odvážný
- b) spořivý až lakomý
- c) domýšlivý, samolibý

Pověst o bitvě u Kresčaku

Vojenský tábor se probudil do horkého nedělního rána. Rytíři, ještě zaslepeni doznívajícím spánkem, si bezmyšlenkovitě připravovali ochrannou zbroj a sedlali své oře. Tenké potůčky slaného potu se mísily s prachem a otravně jim stékaly po zarostlých tvářích, krku a po zádech. Lepkáva kaše štípala a protivně svědila pod těžkým sukrem vojenských kabátců. Nemluvíli, nemilosrdné srpnové slunce jim vzalo i poslední slova z vyprahlých úst. Unaveně nasedali na koně a ztěžka vyjížděli.

„Pekelné vedro,“ namáhavě vydechl král Jan. „Předpokládám, že ani lísteček se nepohne. Vsadím všechno české stříbro, že po poledni se strhne bouřka.“ Dlouhý průvod francouzských vojáků líně kráčel vpřed. Muži podrážděně reptali a vztekle nadávali na zpropadené počasí. Kolem parného poledne se rytíři sotva na chvíli zastavili, teplou vodou mírně svlažili suchá hrdla, po jídle však sáhl málokdo. Pak se opět vydali na cestu. Osleplí potom se pomalu vlekli hodinu za hodinou.

Rozžhavené nebe odpoledne zatáhla šedá opona těžkých bouřkových mraků a po chvíli z nich počaly ohnivě vystřelovat jasné šípy blesků, jež ihned střídalo silné zaburácení hromů. Obtížné krůpěje potu vystřídaly prudké říčky dešťové vody. Jan potěšeně vzkřiknul: „Ha há, vidíš, Jindřichu, říkal jsem to!“ Zbytek králových slov se však utopil v dunivém rachotu letní bouře. Stejně tak překvapivě, jak se déšť spustil, tak i nečekaně skončil. Avšak na usušení nebyl čas.

Vepředu se něco dělo. Průvod ožil. Velitelé, kteří jeli ve střední a zadní části voje, se sjeli kolem francouzského krále Filipa k poradě. Výzvědná hlídka hlásila, že anglické vojsko už zdárně přebrodilo řeku Somme a král Edward rozmístil své muže na mírně stoupající pláni chráněné vzadu lesem na okraji vesnice Kresčak. Bylo pozdní odpoledne. Bouře se již přehnala, ale půda byla deštěm rozměklá, nevhodná pro útok těžké jízdy. Filip zavelel sesednout z koní a počkat s útokem na další den.

Ale sebejistí vůdcové předních šiků nečekali na povely a bez vědomí svého krále zbrkle zaútočili na nepřítele. „Na co čekat, vždyť jsme mnohem silnější, oproti nám jich je třikrát méně! Pobjijeme Angličany, než vyjdou první hvězdy. Do nich!“

Bitva u Kresčaku

Edward dal rozkaz anglickým rytířům sesednout z koní a postavit se do řad pěších bojovníků a lučištníků. Ti, cítíce chráněná záda, odvážně napínali tětivy silných luků, přesně mířili, necouvli ani o krok zpět. Jejich ostré střely prorážely i brnění rytířů a kosily první řady Filipových střelců z kuší. Překvapení vojáci si zakrývali obličej, oslněni krvavým odrazem slunce kutálejícím se za zády Angličanů, pohotově natahovali tětivy kuší, avšak déšť šípů z Edwardovy strany přední voje nesmlouvavě drtil.

Filipovi střelci začali poplašeně ustupovat, což rytíři na koních vyčkávající za nimi považovali za zradu, a s opovržením okamžitě vyráželi do boje proti odhodlaným Angličanům. Vypukl nezvladatelný zmatek. Nikdo nevellel, Francouzi v předních řadách ve strachu couvali, mužové vzadu se horlivě tlačili dopředu, mračna anglických šípů zabíjela koně i rytíře, padali k zemi dříve, než stačili tasit meč.

Další a další zanícené francouzské oddíly hučely proti stráni a drápaly se nahoru k nenáviděným ostrovanům. Těžká jízda se snažila vyjet na návrší a rozbít řady Edwardových vojáků, avšak mokrá tráva jim podrážela nohy. Když přesto některý jezdec unikl ostrým šípům a probil se až ke zdi nepřátel, srazil ho anglický meč.

Hromady zraněných či mrtvých zvířat a bojovníků se kupily pod návrším v podivnou hradbu a bránily v účinném útoku. Popletení koně bez rytířů divoce pobíhali po bitevním poli. Někteří Francouzi se zmateně znova a znova vrhali dopředu na Angličany. Jiní boj už vzdali a zbaběle prchali pryč, přičemž k útěku strhli i oddíly, které k bojišti teprve přicházely.

Jan Lucemburský se svou družinou poslechl rozkazu krále Filipa a neklidně stál bokem bitevní vřavy. Tmavomodrá slepota jakoby zesílila okolní zvuky. Jan neviděl krvavá jatka, jež postihla francouzské vojáky, ale zoufalé volání, zmatené příkazy, bolestné ržání zvířat slyšel jasně. Nemohl déle otálet.

„Koně, přiveďte mého koně!“ Jindřich, mladý šlechtic, jenž po boku svého krále sbíral první válečné zkušenosti, mu přivedl jeho nádherného hřebce. Jan si nasadil helmici s krásným bílým chocholem, utáhl řemínky železného brnění a pokynul panošům, aby mu pomohli do sedla. Pak přikázal, aby k jeho koni zprava i zleva opratěmi přivázali oře jeho mladých pobočníků. Král se napřímil a promluvil ke svým nejbližším.

Slepý Jan Lucemburský v bitevní vřavě

„Potravou života mi byla rytířská čest, tu jsem zhluboka zapíjel doušky chrabrosti. Není možné, abych zbaběle opustil bojiště. Proto vás žádám, jelikož sám jsem slepý, vedte mě tak daleko do bitevní vřavy, abych měl nepřátele na dosah meče.“

Mladí rytíři zaváhali jen na okamžik, pak se mlčky vyhoupli do sedel. S uzdou vlastního koně uchopili z každé strany i řemen od udidla králova koně. Jan pobodl svého hřebce a družina vyrazila.

Šik neohrožených českých bojovníků po chvíli pronikl až do středu bitevního mumraje. Jan cítil pach krve, potu, slyšel sílící třeskot a řev, několik šípů zazvonilo o pancíř jeho brnění. Teď pod ním jeho kuň zavrával, ano, již vpadli do řad nepřátel.

Tasil těžký meč a oběma rukama jej zvedl nad hlavu. Pak sekal do tmy vpravo i vlevo, vnímal nárazy zbraně, trhání zvířete, jímž bitevní vřava prudce smýkala. Hřebec se pod ním chvěl, asi je zraněný. Najednou ucítil škubnutí z pravé strany, to padl kůň jeho věrného pobočníka. Potom... Ostrá bolest v zádech projela do královy hrudi a srazila jej na zem. Vojenský ryk, břinkot mečů, mužské hlasy počaly houpavě slábnout. Tma zřídla a Jan se propadal do jasného bílého ticha. Druhá rána do levého oka byla smrtelná. Mrtvé tělo statečného českého krále bylo nalezeno na krví prosáklém bojišti u Kresčaku až druhého dne a odvezeno do rodného Lucemburska.

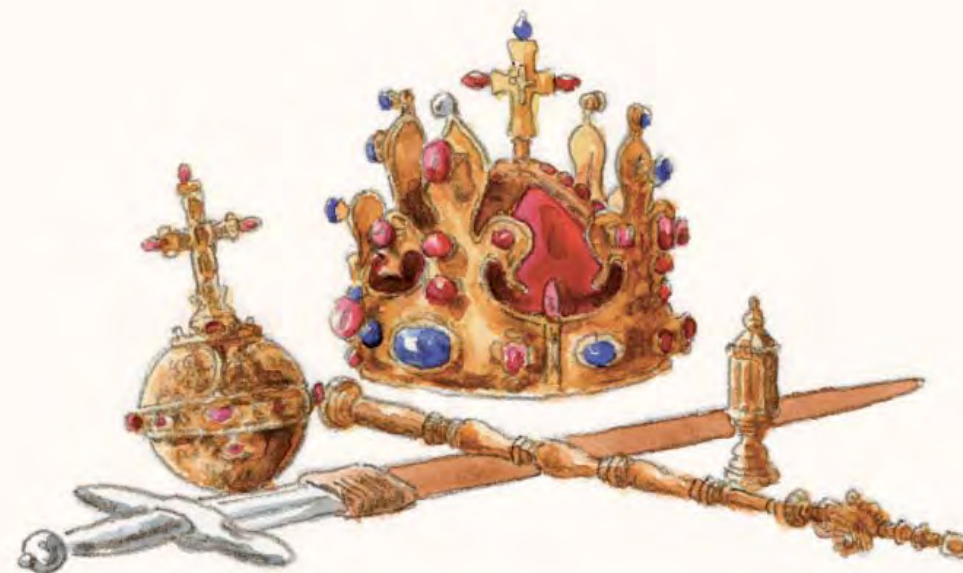
1. Najdi na mapě Evropy řeku Somme a vesnici Kresčak.
  - a) řeka se v severovýchodním cípu Francie vlévá do Severního moře, v blízkosti Calaiské neboli Doverské mořské úžiny, tam je i Kresčak
  - b) řeka Somme protéká Paříží a Kresčak leží nedaleko pramene, na levém břehu
  - c) řeka Somme i Kresčak jsou zcela vymyšlené názvy
2. Kdo jsou v pověsti nazýváni ostrované a proč?
  - a) Francouzi, poněvadž jejich země vlastnila několik ostrovů ve Středozezemním moři
  - b) Angličané, neboť Anglie je ostrovní stát
  - c) Češi, protože České království vypadá jako ostrov uprostřed Evropy
3. Na straně Francouzů bojovalo asi 60 000 vojáků, anglický král měl 20 000 bojovníků. Proč však zvítězili Angličané?
  - a) poněvadž Angličanům v pravou chvíli dorazil na pomoc početný šik anglických rytířů
  - b) neboť Angličané postavili před svým vojskem obranný val
  - c) přestože král Filip zavelel nebojovat, někteří Francouzi neuposlechli rozkaz a bezhlavě se vrhli do bitvy, čímž způsobili nezvladatelný zmatek

O výstavbě Prahy

Šlechtný rytíř, srdnatý bojovník, prozíravý státník i zbrklý král štědře plýtvající českým stříbrem zanechal svému synovi nezvyklé dědictví. Díky rozsáhlým známostem na urozených dvorech po celé Evropě kámen po kameni postavil pro svého syna pevné základy panovnické moci. Na nich bystrý a pracovitý Karel IV. vybudoval svou nezapomenutelnou slávu.

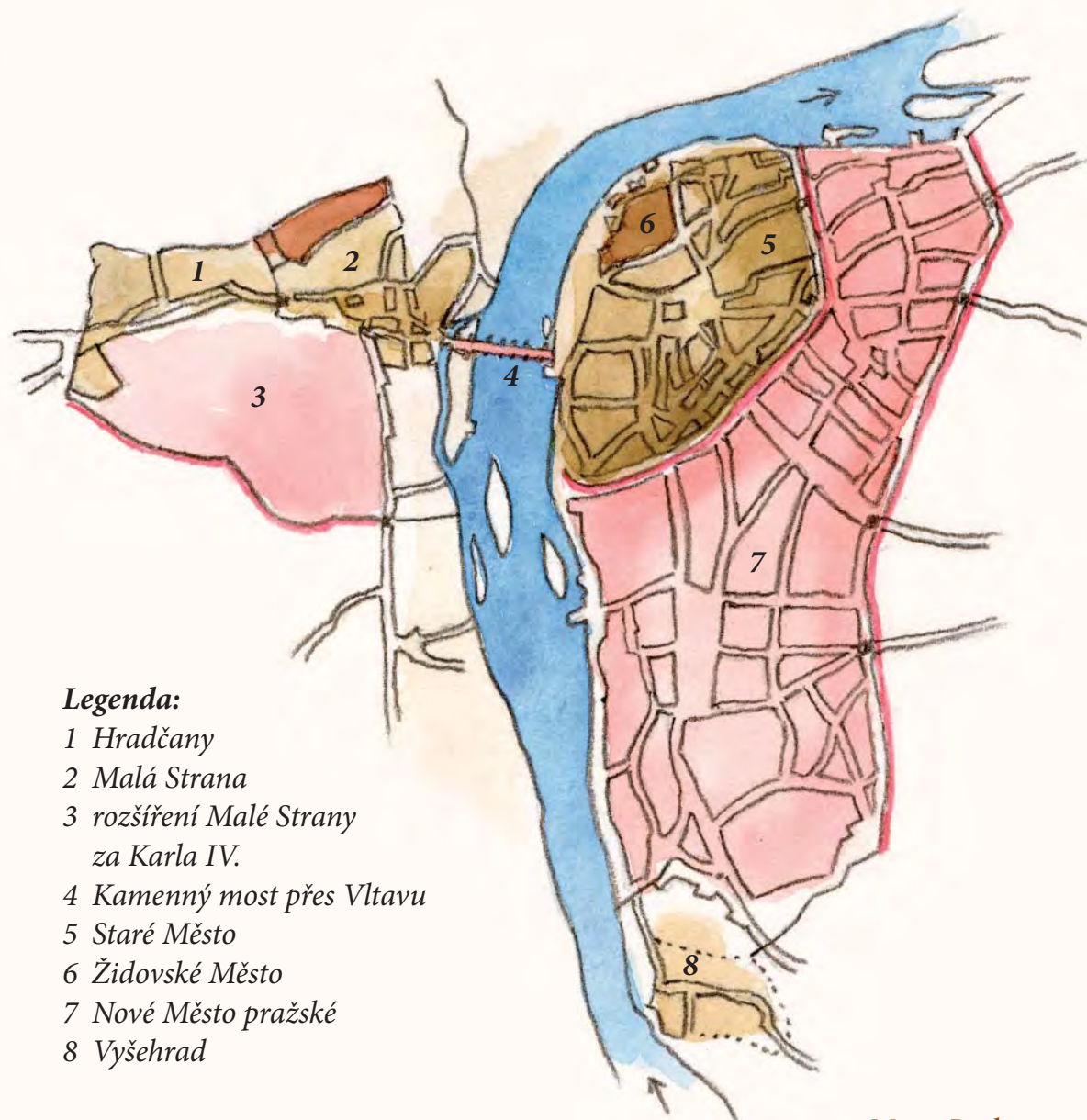
V podzimní den 21. listopadu 1346 byl Karel IV. při velkolepém obřadu korunován králem Svaté říše římské. Téměř o rok později zažil obrovskou slávu také Pražský hrad, kdy mu byla posazena na hlavu překrásná, draho-kamy bohatě zdobená koruna česká.

Karel IV. si jako první římskoněmecký král překvapivě zvolil za hlavní město celé říše Prahu, pradávné sídlo hrdého rodu Přemyslovců. Místo sice slavné, ale na evropské poměry zaostalé až zanedbané. Navzdory tomu se jej bez dlouhého přemýšlení rozhodl převléci do důstojného hávu hodného závistivé zvědavosti i uctivého obdivu panovníků, šlechticů i církevních hodnostářů z různých koutů říše. Praha se měla stát největším a nejskvostnějším sídlem římskoněmeckého krále, jaké kdy bylo.

Korunovační klenoty

Karel IV. do Čech povolal věhlasné stavitele a spolu s nimi důkladně promýšlel a přepečlivě plánoval každičkový dům v nové ulici, přesnou rozlohu a počet jednotlivých tržišť, vhodná místa k postavení kostelů, chrámů či klášterů. Na jaře roku 1348 se v pružném ohybu řeky Vltavy, za původními, dosti pevnými hradbami starého přemyslovského sídla, začal měnit Karlův

Legenda:

- 1 Hradčany
- 2 Malá Strana
- 3 rozšíření Malé Strany za Karla IV.
- 4 Kamenný most přes Vltavu
- 5 Staré Město
- 6 Židovské Město
- 7 Nové Město pražské
- 8 Vyšehrad

Mapa Prahy

velkolepý sen v odvážnou, účelnou i nádhernou pravdu. Aby navnadil stavebníky k rychlé a pořádné práci, avšak také aby nová Praha měla vkusný vzhled a švihácký styl, předem zavedl některá podnětná opatření. Například každý člověk, který si koupil stavební místo, musel bezpodmínečně do jednoho měsíce započít s budováním a za rok a půl dílo dokončit. Rostoucí domy musely být jen z kamene a pouze jednopatrové. Osobitá výzdoba a nevšednost staveb směla být majitelem vyjádřena jen růzností okras domovních štítů. Nutno připomenout, že stejně tak jako za časů Karlových předků měli pracanti k ruce stále jen dřevěné kolečko na pohodlný převoz stavebních surovin a jednoduchý výtah, kterým ručně táhli těžké kameny nahoru.

Díky Karlovi zadání se v mírně zvlněné krajině mezi drobnými vesnicemi brzy objevilo asi 1 500 nových domů. Rychle rostoucí rovné a široké ulice spojovaly tři velká tržiště – Senný trh, Koňský trh a Dobytčí trh. Nastávající střediska rušného obchodu se měla těšit na kupce z celé říše, již se budou dychtivě sjíždět do Prahy, aby prodávali a nakupovali vzácné či užitkové zboží.

Karel IV. toužil po skvostném sídle, jež svou pestrostí bude vzbuzovat v lidech omračující údiv, a svůj náročný sen neopomenul promítnout také do církevních staveb. Štíhlé věže gotických kostelů, chrámů a klášterů, i jejich honosná vnitřní výzdoba měly pyšně hlásat zbožnou úctu panovníka Českého království. Ve 14. století bylo vybudováno neuvěřitelných 104 nových církevních staveb.

K ochraně Nového Města pražského byla kolem celé plochy za pouhé dva roky postavena pevná zeď dlouhá přes 3 km, vysoká 6 metrů a silná 2 metry, jejíž přímost přerušovaly pouze obranné věže. Ty majestátně hlídaly celou Prahu, největší a nejkrásnější město v celé říši.

1. Pokuste se zamyslet a najít správnou odpověď. Karel IV. si vybral za své sídlo Prahu, neboť byla sídlem Přemyslovců, ale nejen z tohoto důvodu.
  - a) také proto, že Praha a celý český stát měly výhodnou polohu v říši – uprostřed Evropy
  - b) protože velmi zbožný Karel IV. to měl z Prahy jen kousek cesty do zbraslavského kláštera
  - c) poněvadž Praha ležela v mírně zvlněné krajině

2. Prohlédněte si pláněk Prahy. Na kterém břehu řeky Vltavy vzniklo Nové Město pražské?
- a) na levém
  - b) na obou
  - c) na pravém
3. Zkuste rozhodnout. Praha má v současnosti asi 1 210 000 obyvatel. Kolik lidí žilo v Praze ve 14. století?
- a) asi 100 000 obyvatel
  - b) asi 40 000 obyvatel
  - c) asi 20 000 obyvatel
4. Porovnejte pláněk Prahy se současnou mapou. Najděte na pláncu tři velká tržiště z článku. Jak se jmenují v současnosti?
- a) nenaleznete už ani jedno, neboť všechna byla v 18. století zastavěna domy
  - b) Senný trh = Senovážné náměstí, Koňský trh = Václavské náměstí, Dobytčí trh = Karlovo náměstí, dodnes nejrozlehlejší v celé Evropě (80 550 m²)
  - c) zůstalo jedno jediné Koňský trh, nyní Václavské náměstí, zbylá dvě byla věnována církvi, jež na nich dala postavit klášter a kostel